

NJs
UNDERSØKELSER
2012-2021

TRAKASSERING, TRUSLER OG VOLD MOT JOURNALISTER OG REDAKTØRER

 **NORSK
JOURNALISTLAG**

TROND IDÅS
2021

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	2
2	Eksempler på trakassering, trusler og vold – og dilemmaer	3
2.1	Trakassering	3
2.2	Trusler	4
2.3	Vold	4
2.4	Anmeldelse og habilitet	4
2.5	Politiets og påtalemyndighetens prioriteringer	5
2.6	Journalister som mikrofonstativ	5
3	Erfaringene fra 2012- og 2014-undersøkelsene	5
3.1	Omfang 2012-2014	6
3.2	Konsekvenser av trakassering, trusler og vold	6
3.3	Ble saken anmeldt?	7
4	Undersøkelsen fra perioden 2018-2021	8
4.1	Anmeldelser januar 2018 - mars 2021	8
4.2	Ble det reist tiltale?	9
4.3	Domfellelse?	9
5	Avslutning	10
	Referanser	11
	Vedlegg 1 - Spørreskjema	12
	Vedlegg 2 – Disse har svart	13

Norsk Journalistlag 12.08.21

Trond Idås

1 Innledning

Denne rapporten er laget som et bidrag til Ytringsfrihetskommisjonens arbeid¹. Kommisjonen har spurt om vi kan bidra med data om trakassering, trusler og vold mot norske journalister. I neste avsnitt lister jeg opp undersøkelsene NJ har gjort for å kartlegge omfanget av problemet. Som det går fram av oppramsingen, er det noen år siden sist det ble kartlagt. Dette skyldes at andre temaer, som metoo og korona, har tatt fokuset, og ikke at problemene med trusler, vold og trakassering er løst. Manglende undersøkelser gjør at vi ikke kan si noe sikkert om endring i løpet av årene som er gått siden forrige kartlegging. NJ har imidlertid vedtatt å gjøre en ny arbeidsmiljøundersøkelse i 2022-23, som blant annet vil gi svar på dette.

Siden 2012 har NJ gjennomført to kvantitative undersøkelser i samarbeid med Norsk Redaktørforening (NR) og Arbeidsforskningsinstituttet (AFI). Den første i 2012 (Grismo og Heen, 2013) og en oppfølger i 2014 (Hagen og Drange, 2016). Vi har også gjort en kvalitativ undersøkelse til SKUP 2013, der et utvalg journalister og redaktører ble intervjuet (Stormark og Idås, 2013), og en kvalitativ undersøkelse av anmeldte saker, som gikk til våre tillitsvalgte våren 2021. Resultatene presenteres i denne rapporten. Når det gjelder konsekvenser for journalisters psykiske helse, viser jeg også til funnene fra bransjens undersøkelser av seksuell trakassering i 2017 og 2019 (Idås og Backholm, 2020; Idås, Orgeret og Backholm, 2020).

Hovedtemaet i denne rapporten, er at trakassering, trusler og vold utfordrer mediens demokratiske funksjon gjennom at journalister som får denne typen uønsket oppmerksomhet unngår saker og vinklinger som kan utløse aggressive reaksjoner. Konsekvensen kan bli at saker av samfunnsmessig betydning ikke publiseres, og at viktige stemmer ikke kommer til orde i samfunnsdebatten. Selvsensur fra journalistenes side henger nær sammen med trakassering, trusler og vold, og kan ende i både psykiske og fysiske skader for den som rammes og de rundt. Sammenliknet med hva kolleger i en del andre land opplever, er omfanget lite i Norge. Men for de som rammes, er opplevelsen like fullt uakseptabel og en belastning.

Dette blir grundigere gjennomgått i de neste kapitlene av rapporten, men kort oppsummert viser NJs undersøkelser at av de som er blitt utsatt for trakassering, trusler og/eller vold svarer:

- 37 % JA på minst ett av spørsmålene som omhandler selvsensur.
- 77 % JA, på minst ett av spørsmålene som omhandler stressreaksjoner.
- At få journalister går til anmeldelse, anmeldelser fører sjeldent til tiltale og svært få ender med dom.

I denne rapporten har jeg for enkelthets skyld slått sammen trusler, trakassering og vold og gitt dem samlebetegnelsen TTV. Alt dette er grenseoverskridende adferd som kan være ulovlig etter straffeloven og andre lovbestemmelser. Denne typen handlinger utsetter journalisten for det som kalles «potensielt traumatiserende hendelser», som innebærer at det er en risiko for at den rammede utvikler psykiske lidelser som angst, PTSD og depresjon. Spennet er imidlertid stort i situasjonene som er samlet i forkortelsen TTV - fra uomtenksomme og upassende kommentarer til grov vold. I denne sammenhengen er det viktig å ha i mente at folk har svært ulik opplevelse av hva som er truende og trakasserende. En situasjon som noen blir skremt av og vil anmelde, kan andre velge å møte med å konfrontere gjerningspersonen – og/eller tenke at såpass må man tåle. Mens domstolen tar stilling til jussen i disse sakene, er det den rammedes subjektive opplevelse av hendelsen som avgjør om vedkommende ser på seg selv som truet eller trakassert (Nielsen, Bjørkelo, Notlaers og Einarsen, 2010). For mange journalister er terskelen for å se på seg selv som et offer, svært høy (Idås og Backholm, 2020).

¹ <https://www.regjeringen.no/no/dep/kud/org/styrer-rad-og-utvalg/ytringsfrihetskommisjonen/id2690557/>

Rapporten er delt i fem. Etter denne innledningen gir jeg først noen eksempler på trakassering, trusler og vold, og politiets håndtering av sakene og dilemmaer knyttet til denne typen saker. I del 3 presenterer jeg konsekvenser i form av selvsensur og helsemessige reaksjoner. Denne er basert på de to AFI-undersøkelsene i 2012 og 2014, og metoo-undersøkelsene i 2017 og 2019. I del 4 går jeg gjennom resultatene fra undersøkelsen som ble gjort våren 2021. Undersøkelsen og en oversikt over hvem som besvarte den, følger i vedlegg 1 og 2. Vi ba der om informasjon om anmeldte saker i perioden januar 2018 - mars 2021, og hvordan de har blitt håndtert av politiet og påtalemyndighet. Dette forklares nærmere i del 4. De største mediebedriftene og et 50-talls regionale og lokale medier besvarte undersøkelsen. I siste del av rapporten peker jeg på noen av utfordringene vi står overfor i arbeidet for å redusere omfanget av trakassering, trusler og vold mot journalister og redaktører.

Etter 2012-undersøkelsene, som viste at få saker ble anmeldt og at enda færre førte til tiltale og dom, gikk NJ og NR i dialog med påtalemyndigheten der vi oppfordret Riksadvokaten til å ta med trusler og vold mot journalister og redaktører i det årlige rundskrivet om hvilke strafferettslige saker som skal gis prioritet av politi og påtalemyndighet. Trusler og vold mot journalister har siden vært med på Riksadvokatens prioriteringsliste. Trakassering er ikke nevnt ettersom det ikke er et strafferettslig begrep. I rundskrivet for 2021 heter det:

«Påtalemyndigheten skal bidra til å sikre en fri og uavhengig presse ved å sørge for adekvat etterforskning og nedleggelse av tilstrekkelig strenge påstander for domstolene ved trusler eller vold mot representanter for pressen.» (Riksadvokaten, 2021, s. 12).

2 Eksempler på trakassering, trusler og vold – og dilemmaer

Undersøkelsene viser at norske journalister opplever trakassering, trusler og vold på jobb. Noen opplever det ganske ofte. Det er typisk knyttet til saker eller stoffområder, eller journalistens etnisitet, kjønn og/eller seksuelle legning. Journalister som er «synlige på skjermen» eller i radioen er oftere utsatt, og kan få uønskede meldinger om for eksempel utseende eller dialekt. Selv programlederen for NRK radios Nattønske fortalte på et seminar at hun innimellom e-postene med ønskelåter fikk trakasserende meldinger.

I saker jeg har fulgt, har trakassering og trusler ofte vært en del av gjerningspersonens modus operandi. Vedkommende har brukt mye tid på å true og trakassere personer de har eller har hatt kontakt med, typisk i NAV, barnevernet og helsevesenet, eller personer de har sett i det offentlige rom, som politikere og journalister. I programserien «Haterne» sporet TV 2 opp noen av de som sto bak trakasseringen av offentlige personer. En fellesnevner var at de unnskyldte seg med at de ikke hadde skjønt at trakasseringen var en belastning for den som ble rammet.

Det er altså et stort spenn i typer saker og omfang. Mange er ubetydelige i seg selv. Forskingen vi har gjort etter metoo-kampanjen viser at de fleste journalister tåler en god del av uønskede og upassende kommentarer før de opplever seg selv som trakassert. Men når kommentarene gjentar seg og omfanget blir stort, er det fare for at de summerer seg til en opplevelse av å bli trakassert (Idås og Backholm, 2020; Idås, Orgeret og Backholm, 2020). Dette har med selvfølelsen å gjøre. Det å se på seg selv som trakassert kan innebærer en erkjennelse av at man ikke mestrer situasjonen, man ser på seg selv som et offer. Typiske reaksjoner på dette er at man unngår problemet ved å ikke berøre temaer som fører til trakassering, og psykiske reaksjoner som følge av at identiteten og selvfølelsen som journalist rammes (ibid.; Nielsen, et al, 2010). Her følger tre eksempler på henholdsvis trakassering, trusler og vold som norske journalister har opplevd det siste tiåret.

2.1 Trakassering

På et seminar på Litteraturhuset om dekingen av et av Israels angrep på Gaza, fortalte NRK-korrespondent Sidsel Wold om den massive trakasseringen hun ble utsatt for fra Israel-vennlige personer og grupperinger. Den utløsende faktoren var reportasjer om sivile lidelser på Gazastripen.

Omfanget av kritikken fikk henne til å stille spørsmål ved egen journalistikk: Var den ubalansert? Var hun i realiteten en aktør i konflikten? På seminaret fortalte Wold at hun håndterte situasjonen ved å kontakte en del av de som hadde sendt henne meldinger og konfrontere dem hva de hadde skrevet. Enkelte ble overrasket, og i noen tilfeller bidro dette til at gjerningspersonen forsto at trakasserende meldinger faktisk er belastende².

Trakasseringen trenger ikke å komme i form av e-post eller hatmeldinger. Den kan også være rettet mot offentligheten i form av en vedvarende undergraving av journalistens autoritet. Organisasjonen Med Israel for fred (MIFF), som hadde en rolle i trakasseringen av Wold i eksemplet over, har lagt ut en lang rekke saker på sin hjemmeside som har som mål å undergrave Wolds posisjon som journalist³. Dette er en av vår tids utfordringer for informasjons- og ytringsfriheten, der digital publisering bereder grunnen for alternative virkelighetsbilder, ekkokammere og «fake news».

2.2 Trusler

En journalist i en middels stor redaksjon skrev en nyhetsmelding om en mann som ble tatt for å kjøre i ruspåvirket tilstand mens han var ute av fengsel på prøve. Faren til vedkommende var selv en kjent kriminell. Han hadde blant annet angrepet mediehuset med en anleggsmaskin noen år tidligere. Faren sendte journalisten en melding om at han var krenket på sønnens vegne, og at han hadde betalt noen øst-europeere for å voldta henne. I tillegg rykket han inn en annonse med hennes navn og mobilnummer på en sex-side, der han skrev at hun og hennes mindreårige døtre var villige til å være med på det meste. Journalisten ble først kjent med dette da hun mottok en rekke «dickpics» og forespørsler om når det var mulig å komme på besøk. Saken ble anmeldt, men henlagt av politiet ettersom gjerningspersonen ikke ble opplevd som en reell trussel. Journalisten ble sykemeldt og er nå ute av journalistikken.

2.3 Vold

I trussel-rapporten som ble laget til SKUP fortelles følgende historie:

«Stemningen er høy på utestedet. Den mannlige reporteren merker at han er i ferd med å bli veldig beruset. Noen har hatt noe i drinken hans. «Plutselig husker jeg ikke så mye. Jeg var ute med noen folk. Men jeg husker at jeg dro ut for å ta en telefon. Men jeg var egentlig ikke meg selv. Det må ha vært noen som puttet noe i drinken min. Ett eller annet må det ha vært». Utenfor utestedet står fire personer og venter. I hendene holder de jernstenger. «Jeg fikk juling. Skikkelig juling.» Reporteren dro fra stedet før politiet kom.

«Jeg ville ikke at det skulle bli en mediasak. Dersom det hadde blitt kjent at jeg hadde fått juling, det hadde ødelagt min troverdighet i en god del av miljøene der jeg har kilder. Får du juling, er du svak. Det er det som er holdningen i det kriminelle miljøet».

Reporteren er ganske sikker på at det var et kriminelt miljø fra Balkan som stod bak og at overfallet, som fant sted på siste halvdel av 2000-tallet, var knyttet til tidligere saker som han hadde laget. Redaksjonsledelsen insisterte på at saken burde anmeldes, men reporteren var helt avvisende til dette. Derfor ble det grove overfallet aldri noen politisak. Heller ikke i dag vil reporteren stå åpent fram med historien.» (Stormark og Idås, 2013, s. 23).

2.4 Anmeldelse og habilitet

Journalisten som ble banket opp med jernrør, fryktet altså for å miste troverdighet i de kriminelle miljøene som han dekket dersom han anmeldte saken. En annen grunn til at journalister ikke anmelder, er at de kan bli inhabile og tatt av saken. Praksisen er ulik i redaksjonene, blant annet fordi

² <https://www.nrk.no/norge/-forsoker-bare-a-gjore-jobben-min-1.11830937>

³ <https://www.miff.no/tag/sidselwold/>

dette kan være en effektiv måte å bli kvitt en «plagsom» journalist på. Dagsavisen-journalist Nina Johnsrud ble tatt av saken etter at truslene mot henne fra den islamistiske organisasjonen Profetens Ummah ble anmeldt. I SKUP-rapporten argumenterer daværende sjefredaktør Kaia Storvik for hvorfor hun gjorde dette (Ibid., s. 26).

2.5 Politiets og påtalemyndighetens prioriteringer

I møter vi har hatt med Oslo-politiet i forbindelse med trusselssaker vi har vært involvert i, har politiet forklart at det første som skjer ved anmeldelser, er å vurdere farenivået ved trusselen. I Profetens Ummah-saken fikk journalistene beskyttelse og oppfølging fra politiet. Tiltale ble reist og lederen ble dømt⁴. Islamistiske organisasjoner, høyreekstreme grupperinger, nynazister og kriminelle miljøer med røtter på Balkan var blant grupperingene som politiet vurdert som en reell sikkerhetsrisiko på dette tidspunktet - og som utløste tiltak fra politiet.

Hatmeldinger, trakassering og andre typer grenseoverskridende adferd på nett, hadde ikke samme prioritert og plass i loven. Dette kan ses i sammenheng med at det hadde pågått en debatt i mediebransjen om også nettdebatter skulle forhåndsredigeres, eller om vi var vitne til en «dannelsesturne» der aktørene ville innordne seg samfunnets etiske og moralske normer over tid. I dag vet vi at forhåndsredigering eller moderering av publiserte innlegg må til. Forskere ved Institutt for samfunnsforskning (ISF) har gått dypere inn i hvem som står bak de hatefulle ytringene (Nadim, Thorbjørnsrud, Fladmoe, 2021). De forteller at fem prosent av befolkningen jevnlig deltar i debatter med en hard tone, mens en til to prosent skriver hetsende, rasistiske eller hatefulle ytringer. En fellesnevner for aktørene er at de ikke opplever seg selv som nett-troll. Flere ser på seg selv som alternative stemmer som ikke slipper til i redigerte medier. Få er bevisst eller har forståelse for at meldingene er en belastning for den som rammes og kan være ødeleggende for samfunnsdebatten (ibid. s. 101).

Riksadvokaten beskriver hatkriminalitet som et økende problem for samfunnsdebatten og har de siste årene hatt det med på prioriteringslisten for straffesaksbehandlingen (Riksadvokaten, 2021).

2.6 Journalister som mikrofonstativ

På et seminar i 2013, der også ledere fra org.krim i politiet og PST deltok, ble mediene minnet om at enkelte grupperinger ønsker medieoppmerksomhet om trusler og vold som et ledd i organisasjonenes image-bygging. MC-klubber og ekstremistiske organisasjoner innen politikk og religion ble nevnt som grupperinger som kan bruke trusler mot journalister for å få oppmerksomhet i offentligheten. Vi så et eksempel på dette i Profetens Ummah-saken. Etter at lederen ble arrestert, arrangerte organisasjonen en pressekonferanse der første del var på arabisk, myntet på seere som fulgte pressekonferansen på Al Jazeera. Et annet eksempel er det såkalte manifestet som Anders Behring Breivik sendte norske redaksjoner 22. juli 2011, der han begrunner terrorhandlingene. Vedlagt fulgte bilder der han poserer i ulike utrustninger. Både bildene og innholdet i dokumentet fikk bred publisitet i mediene.

3 Erfaringene fra 2012- og 2014-undersøkelsene

Omfanget av TTV mot journalister og redaktører ble som nevnt kartlagt i nasjonale undersøkelser i 2012 og 2014. Den første av disse inngikk i en bredt anlagt arbeidsmiljøundersøkelse som AFI har gjennomført blant Norsk Journalistlags (NJ) medlemmer hvert tiår siden 1980. I 2012 hadde vi for første gang med spørsmål om TTV. Også Norsk Redaktørforenings (NR) medlemmer var med på denne delen av undersøkelsen. Foranledningen var at NJ hadde opplevd økt pågang av denne typen saker i kjølvannet av nettpubliserings, kommentarfelt og spesielt introduksjonen av smarttelefoner noen år tidligere. En uønsket effekt av disse digitale nyvinningene, er at det er langt enklere å trakassere og true journalister og meddebattanter - døgnet rundt, året igjennom. 2012-undersøkelsen avdekket at problemet var større enn antatt (Grimsmo og Heen, 2013). AFI valgte å

⁴ <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/5xw3X/hussain-doemt-for-trusler-og-hatefulle-ytringer>

følge opp undersøkelsen i 2014, også da i samarbeid med NR og NJ. Denne undersøkelsen handlet eksplisitt om TTV mot redaksjonelle medarbeidere (Hagen og Drage, 2016).

Selv om resultatene er noen år gamle, vil jeg anta at en del av de strukturelle forholdene er omtrent de samme som da, for eksempel hvilke stoffområder, temaer og grupperinger som typisk kan knyttes til TTV. Det samme gjelder konsekvenser i form av selvsensur og helsemessige reaksjoner.

3.1 Omfang – 2012-2014

Her følger en kortfattet gjennomgang av funnene fra 2012- og 2014-undersøkelsene. Mens 3726 (ca. 50 %) av NJs medlemmer besvarte 2012-undersøkelsen, var det 1156 (17 %) som deltok i 2014-undersøkelsen. Av disse 1156 var det 543 (47 %) som hadde opplevd en eller annen form for TTV i et eller annet omfang de siste fem årene. I det følgende er det primært resultater fra 2014-undersøkelsen som presenteres, ettersom den eksplisitt omhandler TTV. Svarprosenten gir en feilmargen på 2-3 prosentpoeng.

Som Tabell 1 viser, var det svært få journalister som var blitt utsatt for vold på jobb. Men det er grunn til å tro at det kan ha vært tøffe opplevelser for de 27 som skjuler seg bak de 2 prosentene, jf. avsnitt 2.3. Undersøkelsen viser at noen journalister er mer utsatt enn andre. Samvariasjonen mellom det å ha opplevd både trakassering og trusler er høy (korrelasjonskoeffisienten, $r = .519$), mens den er en del lavere mellom de som har opplevd trusler og vold ($r = .286$). Det siste er en påminnelse om at enkelte aktører faktisk utøver den volden de truer med.

Splittet opp i de tre hovedelementene ser 2014-statistikken slik ut:

Tabell 1 Omfang av trakassering, trusler og vold

2014 - I løpet av de siste fem årene, har det hendt at du i jobben har blitt utsatt for: (N=1156)					
	Nei, aldri	1-2 ganger	3-5 ganger	6-10 ganger	Flere enn 10
Trakassering	58 %	24 %	9 %	4 %	6 %
Trusler	76 %	19 %	3 %	1 %	1 %
Vold	98 %	2 %	0	0	0

Oppsummert viste undersøkelsen at 47 % av journalistene hadde vært utsatt for minst en av disse formene for uønskede opplevelser de siste fem årene. I 2012-undersøkelsen spurte vi journalistene om hva som var deres hovedarbeidsområde. Resultatene viste at journalister som dekket krim var spesielt utsatt for TTV (83 % hadde denne typen erfaringer), men også journalister som dekket politikk (50 %), innenriks (47 %), økonomi/næringsliv (44 %) og utenriks (43 %) opplevde en del TTV i jobben. Lavest skår hadde de som dekket feature og underholdning, men også innenfor disse stoffområdene hadde rundt én tredel denne typen opplevelser.

2014-undersøkelsen viste at særlig stoff om likestilling/feminisme, netthat/ytringsfrihet og innvandring/minoriteter triggert TTV, og at holdningene/grupperingene som sto bak truslene, trakasseringen og volden var knyttet til anti-islamske, rasistiske, religiøse ekstreme og/eller anti-feministiske miljøer.

3.2 Konsekvenser av trakassering, trusler og vold

I Tabell 2 og 3 presenteres konsekvensene av TTV i form av selvsensur og helsemessige reaksjoner blant de 543 som hadde opplevd én eller flere former for trusler, trakassering og/eller vold. Den midterste kolonnen ('Alle') viser andelen som svarte at de hadde hatt minst én av denne typen uønskede erfaringer de siste fem årene (n = 543). Kolonnen til høyre viser resultatene for de som

hadde opplevd trusler/trakassering i middels eller stort omfang, som jeg har avgrenset til at de er blitt utsatt for TTV syv ganger eller flere i løpet av de siste fem årene. Det var 63 (6 %) av journalistene som hadde opplevd trusler og trakassering i et slikt omfang.

Tabell 2 Selvsensur – Chilling effect

Andel av de som har opplevd TTV som svarte Ja på spørsmålet	Alle	I middels/ Stort omfang
Jeg har dempet eller vinklet om saken	15 %	27 %
Jeg har valgt å ikke publisere kommentarer	8 %	13 %
Jeg har holdt meg unna offentlige debatter	10 %	29 %
Jeg har sluttet å lese kommentarfelt	17 %	37 %
Jeg har seriøst vurdert å slutte i yrket	16 %	40 %

Tabell 3 Psykiske reaksjoner

Andel av de som har opplevd TTV som svarte Ja på spørsmålet	Alle	I middels/ Stort omfang
Jeg har følt meg deprimert	30 %	45 %
Jeg har hatt angstsymptomer	20 %	42 %
Jeg har følt meg utslitt	50 %	74 %
Jeg er blitt preget av sterk skyld- eller skamfølelse	14 %	19 %
Det gikk ut over nattesøvnen	45 %	64 %

Av de som hadde opplevd TTV, var det 37 % som hadde skår på minst én av selvsensur-variablene, mens 77 % hadde skår på minst én av variablene som omhandlet psykisk helse. Vi så også at det var en samvariasjon mellom psykiske reaksjoner og selvsensur ($r = .367$). 2014-undersøkelsen viser altså at trusler, trakassering og vold har en betydelig effekt både på journalistikken, og på livssituasjonen og helsa til journalistene som utøver den.

3.3 Ble sakene anmeldt?

Etter 2012-undersøkelsen utarbeidet NR og NJ et sett med råd om hvordan redaksjonene kunne håndtere TTV-saker⁵. Hovedpoenget var at redaksjonene bør ha nulltoleranse i slike saker, og at de som hovedregel bør anmeldes. Bakgrunnen var at 2012-undersøkelsen viste at mange journalister opplevde trakasseringen og truslene som private anliggender, i en del tilfeller «selvforskyldt» fordi saken hadde vært en belastning for den som sto bak truslene. Andre så på TTV som en del av kulturen i miljøet de dekket, og noe man måtte tåle dersom man for eksempel dekket krim. Det var også journalister som ikke varslet ledelsen av frykt for å virke pysete og/eller bli tatt av saken. Altså reaksjoner og vurderinger i tråd med de vi har beskrevet i kap. 2.

2014-undersøkelsen viste at de fleste av sakene fortsatt passerte uten å bli anmeldt. Ca. 13 % svarte at saken var blitt anmeldt. I rene tall vil det si i 69 av 543 respondenter. Blant de 63 som hadde opplevd TTV «I middels/Stort omfang», svarte 31 % at saken var anmeldt. Drøyt halvparten begrunnet manglende anmeldelse med at saken var for ubetydelig. Av de anmeldte sakene hadde 19 % ført til tiltale, 54 % var blitt henlagt. 9 % prosent av de anmeldte sakene hadde resultert i domfellelse.

⁵ <https://www.nj.no/journalistikk-og-etikk/journalistsikkerhet/>

Tallgrunnlaget for disse beregningene er lite og må vurderes ut fra det, men bildet som tegnes er entydig: Få saker anmeldes, anmeldelser fører sjelden til tiltale og svært få ender med dom. Dette kan også være en grunn til at så få redaksjoner bruker ressurser på å gå til anmeldelse av TTV.

4 Undersøkelsen fra perioden 2018-2021

I denne delen av rapporten presenteres resultatene fra undersøkelsen som ble gjort våren 2021. Den ble gjort som følge av Ytringsfrihetskommisjonens spørsmål om NJ kunne bidra med data om TTV-situasjonen i 2021. Rent praktisk ble undersøkelsen gjennomført ved at vi sendte et spørreskjema (Vedlegg 1) til ca. 200 klubbledere i Norsk Journalistlag med spørsmål om anmeldte saker siden 2018 og hvordan det var gått med dem. Klubblederne fikk beskjed om å ta kontakt med ledelsen for å få oppdaterte tall. I et par av de største mediehusene var det ledelsen som besvart undersøkelsen. 62 mediehus og redaksjoner har besvart undersøkelsen, deriblant alle de største mediehusene. For NRKs del, der vi har over 30 redaksjonsklubber, er tall vi fikk fra konsernledelsen lagt til grunn. Grunnen til at vi har avgrenset undersøkelsen til anmeldte saker, er at disse er enklere å kvantifisere – spesielt når vi skulle samle inn data fra flere år tilbake.

4.1 Anmeldelser januar 2018 - mars 2021

De 62 mediehusene spenner fra små aviser med en håndfull journalister og et par tusen lesere til NRK med over 30 redaksjoner spredd ut over landet, med rundt 2000 redaksjonelle medarbeidere og et publikum på flere millioner. Antall saker henger naturlig nok sammen med alle disse faktorene. I tabellene nedenfor har jeg splittet redaksjonene i fagpresse, lokale, regionale og nasjonale medier.

Tabell 4 Har redaksjonen anmeldt TTV mot redaksjonelle medarbeidere siden 01.01.2018?

	Alle <i>N = 62</i>	Lokale <i>n = 35</i>	Regionale <i>n = 8</i>	Nasjonale <i>n = 13</i>	Fagblad <i>n = 6</i>
Ja	15 (24 %)	6 (17 %)	1 (13 %)	8 (62 %)	0
Nei	43 (69 %)	28 (80 %)	5 (63 %)	4 (31 %)	100 %
Vet ikke	4 (7 %)	1 (3 %)	2 (25 %)	1 (7 %)	0

Ett av fire mediehus har altså anmeldt TTV-saker de siste drøyt tre årene. Det er store forskjeller mellom de nasjonale mediene, der to av tre har politianmeldt minst én sak, til lokale og regionale medier, der én av seks har gjort det samme. Ingen av fagpresse-redaksjonene hadde anmeldt saker.

Totalt har de 15 redaksjonene som har gått til anmeldelser, anmeldt 62 saker i perioden. Også her er det store forskjeller mellom redaksjonene. 10 av 15 har anmeldt én sak siden januar 2018. To av redaksjonene har anmeldt +/- 15 saker, én har anmeldt 8 og én seks saker. Alle som har anmeldt flere enn én sak, er nasjonale medier.

Syv redaksjoner har anmeldt kombinasjoner av trakassering, trusler og vold. Tre av disse inkluderer vold, syv har kun anmeldt trusler, mens én redaksjon har anmeldt en trakasseringssak.

Redaksjonene har gitt følgende kommentarer til anmeldelsene (jeg har fjernet informasjon som kan identifisere gjerningspersoner og/eller redaksjonen):

- Vi anmeldte ... og en vakt for trusler mot journalist etter en hendelse i 2020 ... Norsk Redaktørforening skrev støtteerklæring. Saken ble henlagt.
- Samboer til et intervjuobjekt "klikket" og truet journalisten via telefon. Saken ble anmeldt.
- Psykiatri, en person som truet med å ankomme avishuset med en gravemaskin og starte riving av hele huset.

- Ingen anmeldelser, men vi hadde en hendelse i april 2019 hvor en ustabil psykisk person kom på døra med kniv på seg. Personen ble dømt for trusler og at han bar kniv på offentlig sted, men arbeidsplassen anmeldte ikke ham fordi det var ikke direkte rettet mot oss.
- Ikke relevant for oss. Det er vel mer snakk om sjikane. Men selv har jeg tidligere opplevd trakassering og trusler om vold ... Begge tilfellene var telefonoppringninger med trusler om seksualisert voldsutøvelse.
- For det meste e-poster til journalister med trakasserende innhold eller trusler.
- Ein kar ... kom i 2019 med truslar mot ansvarleg redaktør og hans familie - og fleire andre ...redaktørar. Same mann hadde kome med truslar i 2014. Blei anmeldt. Ein anonym fyr blir anmeldt i desse dagar. Han ringer og ringer gjennom nettene og plagar livet av vaktsejefane.
- Drapstrussel av to av avisas journalister juli 2018. Gjerningsmann pågrepet.
- Det var snakk om et tilfelle knyttet til rus og psykiatri.
- Det er snakk om seksuell trakassering via sosiale medier, både mot medarbeider og mindreårige familiemedlemmer. Det er trusler via sosiale medier, både mot ansatte og mot ansattes familiemedlemmer, drapstrusler via sosiale medier, hacking av telefon, samt et tilfelle av et fysisk angrep ute i felt.
- Redaksjonen anmelder rutinemessig trusler mot redaksjonelle medarbeidere. Særlig profilerte kommentatorer opplever trusler. I snitt har vi anmeldt et par tilfeller i året hvert år de siste årene. Det dreier seg også i noen tilfeller om drapstrusler.
- Anmeldte en person som truet med å sprengte/ødelegge avishuset. Trusselen ble ansett som en trussel mot redaksjonen som helhet.

4.2 Ble det reist tiltale?

Av de 15 redaksjonene som har anmeldt saker, er det fire som ikke vet om det er blitt reist tiltale. De 11 vi har data fra, står for 36 av de 62 anmeldelsene. Seks av disse 11 svarer at det ikke er blitt reist tiltale i noen av sakene som er anmeldt.

Av de 36 anmeldelsene vi har data fra, er det syv (19 %) som har resultert i tiltale, ganske nøyaktig samme andel som i 2014. Riksadvokatens rundskriv (se kap. 1) har altså ikke ført til at en større andel saker ender i retten, ifølge denne undersøkelsen. Mediehuset som har levert flest anmeldelser, svarer at tre av 17 anmeldte saker har resultert i tiltale.

Redaksjonene har gitt følgende kommentarer til spørsmålet om tiltaler (jeg har fjernet informasjon som kan identifisere gjerningspersonen eller redaksjonen):

- Vi fikk tilbud om et møte i forlikrådet, det takket redaktør nei til. Vedkommende fikk en bot.
- Tilfellet opphørte av seg selv. Det roet seg ned.
- Fordi journalisten er den fornærmede part i straffesakene, er det varierende i hvilken grad vi blir gjort kjent med påtalemyndighetens beslutning. I 2018 er vi orientert om at én sak førte til forelegg (hensynsløs adferd) og én sak medførte at en person ble siktet. Videre saksgang i siste sak er ukjent. I 2020 er vi kjent med at saken om trusler og/eller trakassering medførte at det ble ilagt et besøksforbud. Videre saksgang er ukjent. I saken der hensynsløs adferd (trakassering) ble anmeldt, er vi ukjent med påtalemyndighetens beslutning. Så langt i 2021 er én sak anmeldt. Så langt ukjent hvordan saken håndteres av politiet/påtalemyndigheten.
- Fleire redaktører er kalla inn til rettssak mot fyren nå i mai. Dei veit ikkje om det handlar om den saka. Vi lurar på om politiet har samla litt opp og at saka omfattar fleire forhold.
- Det ene tilfellet ble løst i konfliktrådet.
- 2018-saken ble anmeldt, henlagt, påklagd, henlagt igjen. 2020-saken er så vidt vites under etterforskning.

4.3 Domfellelse?

I seks av de syv sakene der det ble reist tiltale, førte rettsaken til domfellelse. Redaksjonene har gitt følgende beskrivelser av dommene:

- Mannen som drapstruet to journalister sommeren 2018 ble siktet og dømt til ti dagers fengsel.
- Ja. Vedkommende ble dømt for trusler mot redaksjonen som helhet i 2019.
- Det er domfellelse i tre av sakene: 1. Som del av en større sak 2. Bot på 15 000 kr. 3. Besøksforbud
- Fyren fekk kontaktforbud mot redaktører og familie i 2019.

5 Avslutning

Målet med denne rapporten er å gi et bilde av omfanget og konsekvensene av trakassering, trusler og vold som rammer norske journalister og redaktører. Undersøkelsene vi har gjort, viser at slike handlinger faktisk påvirker journalistikken og utøvelsen av mediernes samfunnsoppdrag i negativ retning ved at endel journalister unngår saker og stoffområder som kan trigge aggressivitet fra den som berøres av journalistikken. Vi mangler oppdatert informasjon om endringer i omfanget av problemet de siste årene, men ifølge Riksadvokatens rundskriv har antallet anmeldte saker «økt jevnt siden 2015», uten at vi vet om journalister og redaksjoner har bidratt til denne økningen (Riksadvokaten, 2021, s. 12).

Undersøkelsene vi har gjort tyder imidlertid på at vi fortsatt har en jobb å gjøre for å få redaksjonene til å anmelde disse sakene – og ikke minst når det gjelder at disse sakene gis prioritet av politiet og påtalemyndigheten. Vi vet ikke hvorfor en så stor andel av de anmeldte sakene ikke har ført til tiltale, men de fleste kommer fra mediehus som har stor kompetanse på feltet, og der det er lite sannsynlig at de ville gått til anmeldelse uten at det var grunnlag for det. Det sier seg selv at erfaringer med manglende oppfølging fra påtalemyndigheten kan resultere i at færre saker anmeldes.

En årsak til at saker henlegges kan være at politiet ser på hendelsene som selvforskyldt, slik politiinspektøren i Søndre Buskerud politidistrikt ga uttrykk for etter å ha henlagt en sak der TV 2 anmeldte en bruktbilselger for å ha angrepet en utsendt journalist og fotograf:

«Saken er henlagt med hjemmel i straffelovens §228,3.ledd, idet etterforskningen har vist at en ikke kunne utelukke at det forelå en forutgående provokasjon fra fornærmedes side ovenfor mistenkte forut for voldsutøvelsen.» (Stormark og Idås, 2013, s. 77).

Denne saken er fra før trusler og vold mot journalister kom med på Riksadvokatens prioriteringsliste. Men også undersøkelsen fra 2021 viser at svært få saker når domstolene. Et nærliggende spørsmål er om dette også gjelder trusler og vold mot andre som har en særskilt prioritet fra Riksadvokaten, som ansatte i NAV, kriminalomsorgen, domstolene eller politiet. Er det slik at heller ikke disse sakene når fram til domstolene i særlig grad? Hvis svaret er Nei, kan en forklaring være at holdninger liknende de politiinspektøren i Søndre Buskerud la for dagen i 2013 finnes flere steder i politiet. En annen kan være at mediehusene har noe å lære av blant andre politiet og domstolene når det gjelder utarbeidelse av anmeldelser.

Et siste punkt er at vi savner statistikk over saker som er behandlet av domstolene. Som beskrevet ovenfor, svarer redaksjonene at seks av de syv sakene der det ble reist tiltale, førte til dom. Men vi har ikke noen samlet statistikk fra norske domstoler. Heller ikke politiets STRASAK-rapporter inneholder denne typen detaljert informasjon. Presise data fra domstolene og politiet ville helt klart gjort det enklere å følge med på utviklingen på dette området.

Jeg håper at denne rapporten vil være et nyttig bidrag i Ytringsfrihetskommisjonens arbeid for å ivareta og styrke mediernes demokratiske funksjon i en tid der den utfordres fra mange kanter.

Referanser

Grimsmo, A., & Heen, H. (2013). *Journalistundersøkelsen 2012*. Oslo: AFI/WRI.

Hagen, A. L., & Drange, I. (2016). Ytringsskader, sårbarhet og sosial "skamming": Journalisters erfaringer med hatytringer i norsk offentlighet. *Sosiologi I Dag*, 45(4). Hentet fra <http://ojs.novus.no/index.php/SID/article/view/1178>

Idås, T. & Backholm, K. (2020) Seksuell trakassering i norske redaksjoner – og hvorfor det ikke varsles. *Norsk Medietidsskrift*. doi.org/10.18261/ISSN.0805-9535-2020-02-02

Idås, T., Orgeret, K. S. & Backholm, K. (2020). #MeToo, Sexual Harassment and Coping Strategies in Norwegian Newsrooms. *Media and Communication*. DOI: 10.17645/mac.v8i1.2529

Nadim, M., Thorbjørnsrud, K. & Fladmoe, A. (2021). *Gråsoner og grenseoverskridelser på nettet: En studie av deltagere i opphetede og aggressive nettdebatter*. Rapport 2021:1. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.

<https://hdl.handle.net/11250/2724997>

Nielsen, M. B., Bjørkelo, B., Notelaers, G., & Einarsen, S. (2010). Sexual harassment: Prevalence, outcomes and gender differences assessed by three different estimation methods. *Journal of Aggression Maltreatment & Trauma*, 19(3), 252–254.

Riksadvokaten, 2021. Riksadvokatens mål og prioriteringer for 2021.

<https://www.riksadvokaten.no/document/riksadvokatens-mal-og-prioriteringer-for-2021/>

Stormark, K. & Idås, T. (2013). *Trusler – Situasjonsbilder og utfordringer for redaksjonelle miljøer*. Oslo: SKUP-rapport. http://nettsidearkiv.skup.no/www.skup.no/Konferansearkiv/copy-of-konferansen_2013/8896/130316_Trusselrapp_SKUP.pdf

Vedlegg 1 – Spørreskjema

Trusler og trakassering av journalister

1. Hva heter du?

2. Hvor jobber du?

3. Har redaksjonen du arbeider for anmeldt trakassering, trusler eller vold mot redaksjonelle medarbeidere siden 01.01.2018?

Svaralternativer: Nei - Ja - Vet ikke - Ikke relevant

4. Hva slags sak/saker er det som er anmeldt?

Svaralternativer: Trakassering – Trusler - Vold

Beskriv dette gjerne nærmere:

5. Hvor mange denne typen saker har redaksjonen anmeldt de siste årene:

0 1 2 3 4 5 Mer enn 5 Vet ikke

2018

2019

2020

2021

Beskriv dette gjerne nærmere:

6. Hvor mange av disse sakene har ført til at det er reist tiltale (saker anmeldt i):

0 1 2 3 4 5 Mer enn 5 Vet ikke

2018

2019

2020

2021

Beskriv dette gjerne nærmere:

7. Er det felt dom i saker som omhandler trakassering, trusler og/eller vold mot redaksjonelle medarbeidere siden 01.01.2018? Hva ble i så fall utfallet av den/disse sakene? (ta også med saker som ble anmeldt før 2018)

8. Har du inntrykk av at omfanget av trussel-/trakasseringssaker rettet mot medarbeidere i redaksjonen har endret seg under korona-pandemien?

9. Her kan du utdype svarene dine eller komme med innspill og kommentarer til temaet for undersøkelsen:

Vedlegg 2 – Disse har svart:

Aftenposten	Kvinnheringen
Agderposten	Laagendalsposten
Altaposten	Lillesands-Posten
Avisa Oslo	Lofot-Tidende
Avisen Agder	Lokalavisa Strandbuen
Avvir	Morgenbladet
BA	Moss Avis
Bygdanytt	Møre-Nytt
Bømlo-nytt	Nationen
Dag og Tid	Nordlys
Dagbladet	NRK
Dagbladet Dagen AS	NTB
Dagbladet Finnmarken	Rana Blad
Dagsavisen	Ringsaker Blad
Dalane Tidende	Romerikes Blad
DN	Romsdals Budstikke
Drammens Tidende	Sandefjords Blad
Finnmarksposten as	Smaalenenes Avis
Fjordingen	Stavanger Aftenblad
Folkebladet	Steinkjer-Avisa
forskning.no	Story House Egmont (tidligere Egmont)
Fosna-Folket	Sykepleien
Fredriksstad Blad	Teknisk Ukeblad
Fremover	Trønderbladet
Grimstad Adressetidende	TV 2
Hadeland	Varingen
iHarstad	Vesterålen Online
iTromsø	VG
Jærbladet	Vårt Land
Klassekampen	Østlandets Blad
Kommunal Rapport	Østlendingen